

Logika [1952]

Soud je *přechod* od jednoho myšlenkového kontextu k jinému, který si činí nároky (pretenduje) na platnost, a tím buď je, či není platný. Tím je dána korekce aristotelského pojetí. (*O duši*, str. 99: „Soud jest výpověď o něčem, a jest vždy buď pravdivý, nebo mylný.“) Jen s vědomou nepřesností lze považovat soud za přechod od jednoho pojmu k jinému, neboť především pojem je soudem teprve konstituován, ba ve většině případů má své konotace z rozličných soudů a ty se s ním zároveň vždy ožívají; proto mluvíme raději o myšlenkových kontextech. „Přechod“ je dále přiměřenější než „spojení“, neboť spojení je vedeno buď zvnějška (je původním kontextům vnější), anebo je už daným vztahem, který ergo v soudu není teprve konstituován, nýbrž se v něm jen projevuje. Ve skutečnosti zatím *subjekt* soudu jakožto přechodu je mimo samotné myšlenkové kontexty, jeho cesta (tj. právě soud) jde však z jednoho kontextu do druhého. Soud tedy není jen nějakým aktualizováním předem daných souvislostí mezi myšlenkovými kontexty, nýbrž je postup, tj. právě přechod myslícího (tj. aktivně myslícího) subjektu od jednoho kontextu k druhému. Nárok na platnost se nevztahuje tedy pouze k daným (tj. už dříve konstituovaným) souvislostem myšlenkových kontextů, nýbrž mnoha směry míří na sám objekt těchto kontextů, resp. na svůj vlastní objekt; a tak platnost nelze redukovati na pouhou formální bezespornost imanentně logického charakteru.

29. VIII. 52

J. B. Kozák zcela správně odlišuje *obsah* pojmu od jeho *předmětu*; naproti tomu však chybně považuje sám pojem za (přesný) objekt myšlení. Pojem však není objektem myšlení. Mínilme-li např. pravoúhlý rovnoramenný trojúhelník, pak nemínilme jeho pojem, nýbrž pojmem (pomocí pojmu, skrze něj) mínilme vlastní trojúhelník. Kdybychom mínilí pojem, <mohli>¹ bychom přece o pojmu prohlásit, že má např. dva stejně veliké úhly; pojem nemá úhly, nýbrž trojúhelník, a pojem je pouze pojmem trojúhelníka, není sám trojúhelníkem. Ovšem že se pojem trojúhelníka může stát objektem našeho myšlení, tj. že můžeme mínit sám pojem trojúhelníka, a nikoli jeho předmět, tj. trojúhelník. V tom případě ovšem musíme užít prostřednictví nového pojmu, jímž pojem trojúhelníka mínilme. Obsah tohoto nového pojmu je ovšem odlišný od pojmu trojúhelníka; a ovšem i jeho předmět je různý. Právě když mluvíme o tom, že pojem trojúhelníka nemá 3 úhly, kdežto trojúhelník ano, rozlišujeme pojem samotného trojú-

¹ V rukopise „nemohli“. – Pozn. red.

helníka od pojmu „pojmu trojúhelníka“; atd. *in infinitum*. Čím dále se ovšem vzdalujeme takto od vlastního trojúhelníka, tím vágnější a formálnější je charakter pojmů, kterých při tom používáme. – Nelze tedy považovat pojem za objekt myšlení; pojem se jím může ovšem stát, žádný pojem však není *původně* objektem myšlení.

8. IX. 52

V téže souvislosti musíme zároveň důsledně odmítnout i jiné pojetí J. B. Kozáka, totiž že při pojmech ideálních otázka reprezentace odpadá, neboť jsou čistými objekty myšlení, které dále už nic nezastupují, nýbrž mají svůj smysl v sobě samých. Naopak jest třeba míti za to, že všechny pojmy bez výjimky se vztahují k něčemu mimo sebe, že tedy mají intenci. To pak, k čemu směřují, resp. co reprezentují (apod.), je jejich předmět. Myšlení se děje v pojmech, nikoli však nutně o pojmech. Ideální pojmy jsou ergo takové pojmy, které se vztahují k ideálním objektům. V tom smyslu může být objektem myšlení i něco, co se dále už k ničemu neodnáší. V tom případě ovšem nikdy nejde o pojem. Pojem se vždy odnáší k něčemu jinému a nikdy nespadá vjedno se svým předmětem. Předmět pojmu je však zároveň předmětem myšlení. Myšlení se může intencionálně vztahovat k nějakému svému objektu jen přes pojem a skrze něj; není však pojem předmětem myšlení, a pakli ano, je potřebí jiného pojmu, jímž je onen míněn a který sám není objektem myšlení.

Nicméně vyrůstá tu otázka ideálních objektů myšlení. K čemu se vztahují ideální pojmy? Ideální objekty neexistují, nýbrž jsou konstituovány ideací. Celá trigonometrie se nevyvozuje ani ze základních pouček o trojúhelníku, ani z pojmu trojúhelníku, nýbrž sám trojúhelník je něčím, co je za naším pojmem a za našimi poučkami (resp. před nimi). A je to tento trojúhelník, s nímž provádíme operace (byť jenom v myšlení), nikoli pouhý jeho pojem. Z pojmu trojúhelníka nevyplývá poučka o konstantním součtu úhlů, ale z vlastností samotného trojúhelníka. Trojúhelník jakožto rovinný obrazec má všechny vlastnosti trigonometrií dodatečně objevené a rozvíjené hned, jakmile je míněn. A přece tyto vlastnosti nejsou míněny zároveň a spolu s ním. Lze jen s obtížemi dokazovat, že ideální objekty jsou konstituovány myšlenkově, neboť mají svou setrvačnost, která je do velké míry nezávislá na vědomí, resp. na vědomé, cílevědomé konstituci myšlenkové. Podobně jako sestavení nějakého technického vynálezu má svou setrvačnost, přesahující původní intence vynálezcovy, podobně má i „sestrojení“ nějakého ideálního objektu svou setrvačnost, nezávislou do značné míry na tom, kdo jej sestvoval. Pojem trojúhelníka může být dějinně značně proměnlivý, resp. pojmy trojúhelníka mohou být dosti různé,

přestože trojúhelník sám je vždy stejný. Odtud ze všech úvah vyplývá, že je nezbytné zavést ještě další termín mimo termínu „pojmem“, který by umožňoval všechna uvedená rozlišování.

Pokud pojmem myslíme (tj. pokud myslíme v tomto pojmu), potud pojem není objektem našeho myšlení, nýbrž jeho součástí, resp. jeho nástrojem.

8. IX. 52